

סיכומי הדינים העולים ממשקנת הגמרא בתלמוד בבלי

מסכת

נדרים

למסקנא

חלק א' – פרקים א' ב'

בעזר החונן לאדם דעת

אברהם אלימלך ב"ר מנחם נחום בריזל

ב"ה

דברים אחדים על ספרי 'למסקנא'

כסלו תשפ"ד

זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו. ברוב רחמי השי"ת, הנני מגיש בזה ללומדי ועוסקי השי"ס את ספרי 'למסקנא'. אשר בו הועלה על הכתב בלשון קצר וצח, בסגנון ערוך ומסודר, סיכום נפלא מעיקרי הדינים העולים מסוגיות הגמרא 'למסקנא', על פי דרכו של רש"י ז"ל. ובזה יוכל הלומד לחדד בזכרונו את עיקרי הדברים העולים מן הסוגיא 'למסקנא', עם טעמיהם בקצרה, כדי שיוכלו לחזור עליהם ולשננם, למען יעמדו בלבו ובמוחו של הלומד לימים רבים.

עיקר מטרת הסיכומים, הוא להעלות את הדינים והשיטות העולים מן הסוגיא, ולא סיכום הסוגיא עצמה, כגון השקלא וטריא, הקושיות והתירושים, הראיות והלימודים, וכל הדומה. למעט במקומות מועטים, כאשר אינו מבורר דיו מדברי הגמרא ורש"י העולה לדינא, כגון שנאמרו תירושים שונים ליישב דברי ברייתא או המשנה, או מאמרו של אמורא פלוני, ואינו מבורר בסוגיא מה יהא לדינא, או שיתכן ששני המהלכים הם לדינא, ולכן במקומות אלו ודומיהם כתבנו בקצרה את המהלכים השונים שיש בסוגיא. וכמו כן יסודות כלליות שנזכרו בסוגיא, או דברי אגדות ודרשות בכתובים, וכדומה, שאינם נוגעים לדינא ממש, כתבנו את עיקרי הדברים המבוארים במסקנת הגמרא, והכל על פי דרכו של רש"י ז"ל. ובמסכת נדרים הלכנו ע"פ דרכו של הר"ן ז"ל, שהוא הפירוש העיקר שנתקבל בתפוצות ישראל על מסכתא זו. בחוברת זו סיכמנו את הדינים העולים מדברי הגמרא, עם הדינים העולים מפירוש הר"ן, ולא רק את הדינים העולים מדברי הגמרא ע"פ הר"ן.

אין זכויות שמורות על הקונטרס, ניתן להפיצו כעורתו ובמתכונתו הנוכחי בכל האמצעים לכל החפץ ללמוד בו, כדי להגדיל תורה ולהאדירה

ניתן להשיג את ספרי למסקנא במהדורה אלקטרונית, וכן לשלוח הערות והארות במייל: 7691265@gmail.com או בטלפון של המחבר 052-7691265

כתובת דוא"ל המצויין בשולי הגליונות, אינה פעילה, יש לשלוח בקשות, הערות, או הארות אך ורק במייל זה 7691265@gmail.com

סיכומי הדינים העולים מנוסקבת הגנורא בתלמוד בבלי

ברכת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

ברוך מאיר יעקב שוחט
סטאלין קארלין
רח' האחרון 89, נבעת זאב ת"ו

הי' יום ה' אספר קח נא את הרפתי אשר הוואת אק י"ז פ"א
תשפ"ה

כבוד ישיבת מדרש הרי"א אהרן אייזיק הי"ד שליט"א

קורת רוח הסיבות אלו כי יש אתה אן מאה הפתאים
והכותמים ספר אליהם פאסקנא הסאמית פ"א, ועד עתה
השאת פאסקנא על הי"ק וה"א ועוד יפק נסויה ע"י יתה אספתות
הש"ס, יהי הש"ת עמך שתכנה אהוביאו אאו כחפצך שמו
חב"ב ש"ס.

וארפת' תעלה שתכנה אהוביאו מחשבותיך הי"ד ותמוה
רוח נחת מכה"ה יחיו אטמה אהר"ב.

ב"ח הש"ס והפקאות כ"ק און אפואל' שליט"א
שאלון שואל

סיכומי הדינים העולים ממסקנת הגמרא בדף היומי

מסכת נדרים עם פירוש הר"ן למסקנא

הודעה מיוחדת!

לומדים יקרים שימו לב! הסיכום אינו מיועד לתמצת את תוכן המשא ומתן בגמרא, ולא לסכם את הקושיות הפירוקים, הראיות וההוכחות. מטרת הסיכום היא להעלות מתוך השקלא וטריא את עיקרי הדינים המבוארים בסוגיא, עם טעמיהם בקצרה. וכן עיקרי הדינים והטעמים העולים למסקנא מתוך דברי הר"ן בפירושו. הערות והארות יתקבלו בברכה.

דף ב' ע"א

א. נדר הוא באחד משני ענינים: א) נדרי הקדש, שמקדיש לבדק הבית או למזבת. ובענין זה אינו יכול להקדיש רק דבר שלו, ואיסורו כולל כל אדם. ב) נדרי איסור, שאסר על עצמו דברים המותרים. ובענין זה יכול לאסור גם נכסי חבירו עליו, ואין איסורו שוה לכל.

ב. נדרי איסור הם באחד משלשה דרכים:

א) עיקר הנדר, שאמר דבר זה אסור עלי. בין שהתפיסו בדבר הנדור, כגון שאמר כבר זה עלי כקרבן, ובין שלא התפיסו. (ואם התפיסו בדבר האסור, אינו נדר).

ב) כינוי הנדר, שבמקום שיאמר 'קרבן' עלי כבר זה, אומר 'קונס' עלי, או קונח או קונס. וכן אם רצה לאסור על עצמו דבר בלשון 'חרס', ואמר

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

'חרק' או חרך או חרף. ועל זה שנינו ש'כל כינויי נדרים כנדרים וחרמים כחרמים'. ונחלקו אמוראים בדבר זה, לרבי יוחנן לשונות נכרים הם, ואע"פ שהוא לשון הקודש שנשתבש, כיון שהנכרים מדברים בהם הוא נדר גמור מן התורה, שהנדרים נאמרים בכל לשון. ולריש לקיש חכמים בדו אותם מלבם להיות נודרים בו, וגם לדבריו הוא נדר גמור מן התורה, שהסכמת חכמים לא גרעה מהסכמת כל אומה.

ג) ידות נדרים, שמתחיל במקצת דיבורו של נדר ואינו גומר אותו, הרי זה כאילו נדר כל השלמת הדבור, כאדם האוחז כלי בבית יד שלו ומטלטלו כולו. ולפיכך האומר לחבירו 'מודרני ממך שאני אוכל לך', או שאני טועם לך, וכן מופרשני ממך או מרוחקני ממך, אע"פ שלא אמר 'כקרבן' ולא הזכיר איסור בפירוש, הרי זה נדר.

ג. כינוי שבועה, כגון שאמר 'שבותה' במקום שבועה, הרי הוא כשבועה. וכן כינוי נזירות כנזירות, שהאומר הריני נזיק או פזיח, הרי הוא נזיר.

ד. לשיטת הר"ן שבועה אינה צריכה שם (לחכמים, וכך היא סתימת התנא במשנתינו), אלא מאחר שאמר שבועה או כנויה הרי זו שבועה. בין כשמושבע מפי עצמו ובין כשמושבע מפי אחרים. ואם הזכיר את השם, גם אם לא אמר 'שבועה', כגון שאמר 'לאלהי ישראל לא מגלינא' או 'מארי כולא לא טעימנא', הרי הוא בשבועה. לשיטת ר"ת המושבע מפי אחרים אינו חייב אלא בשם. ולהראב"ד אין חיוב מלקות אלא בהזכרת שם, ואיסור יש גם בלא שם.

דף ב' ע"ב

א. נדר הוא שאוסר את החפץ על עצמו, שאומר אכילת ככר זה עלי. ושבועה הוא שאוסר את נפשו מן החפץ, שאומר שבועה שלא אוכל ככר זה. ואין שבועה בלשון נדר ולא נדר בלשון שבועה, ולפיכך אם אמר נדר עלי שלא אוכל ככר זה, או אכילת ככר זה עלי שבועה, אינו כלום. ובירושלמי יש מי שאומר, שיש שבועה בלשון נדר ונדר בלשון שבועה, ואין הלכה כדבריו. ולהרמב"ן מועיל שבועה בלשון נדר מדין יד, כיון

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

שפיו ולבו לאסור על עצמו בשבועה, אע"פ שאמרו בלשון נדר הרי זה יד לשבועה.

דף ג' ע"א

א. כינויי נזירות כנזירות, וידות נזירות כנזירות.

ב. בנדרים עובר בבל יחל, כגון אם אמר כבר זה אוכל ולא אכלו. ועובר בבל תאחר, אם נדר להביא קרבן ולא הביאו בזמנו.

ג. וכן בנזירות עובר ב'בל יחל' אם אכל ענבים ושתה יין. ואע"פ שכבר עבר על כל יאכל ובל ישתה, עובר בשנים. ועובר בבל תאחר (באופנים שיתבאר להלן).

ד. כשם שהאב מיפר נדרי בתו ובעל מיפר נדרי אשתו, כך האב מיפר נזירות בתו ובעל מיפר נזירות אשתו.

ה. דבר הנלמד בקל וחומר, או בהיקש, או בגזירה שוה, אפשר שטרח הכתוב וכתבו בפירוש.

דף ג' ע"ב

א. ו"א שהנזירות חלה על הנזירות, שאם אמר 'הריני נזיר היום הריני נזיר היום', צריך למנות ששים יום, שנאמר נזיר להזיר, כלומר כשקיבל להיות נזיר, אפשר לו להזיר עוד. ו"א שאין נזירות חלה על הנזירות ואינו מונה אלא שלשים. והכל מודים שאם אמר 'הרי עלי שתי נזירות' שמונה ששים יום.

ב. האומר הרי עלי להיות נזיר, הרי הוא נזיר מיד, כיון שאינו מחוסר מעשה חל עליו הנזירות מיד. ואם אמר לכשארצה אהיה נזיר, כל זמן שאינו רוצה לא חלה עליו נזירות, ואינו עובר בבל תאחר, שהרי התנה לכשארצה ועדיין אינו רוצה.

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומיוני

ג. האומר לא אפטר מן העולם עד שאהיה נזיר, צריך לקבל עליו נזירות מיד, ואם לא קיבל עליו, עובר בבל תאחר. שמאחר שהתנה ואמר לא אפטר מן העולם, משמע שכוונתו לומר הרי עלי למנות נזירות בענין שלא יהא חשש בדבר שאשלים נזירותי קודם שאפטר מן העולם. והוא דומה למי שאומר 'הרי עלי להביא קרבן מיד', שעובר מיד בבל תאחר, ולא רק לאחר שעברו עליו שלש רגלים.

ד. האומר הרי עלי להיות נזיר קודם שיעברו שתי שנים, עובר בבל תאחר משעברו עליו שלש רגלים.

ה. כהן האומר לאשתו הרי זה גיטיך שעה אחת קודם מיתתי, אסורה לאכול בתרומה מיד, שמא ימות ונמצאת מגורשת למפרע.

דף ד' ע"א

א. המקבל עליו נזירות, והוא בבית הקברות, לרבי יוחנן חלה עליו נזירות מיד, ואם אכל ענבים או שתה יין בבית הקברות לוקה. ולריש לקיש לא חלה עליו, וכשיוצא מבית הקברות, צריך לחזור ולקבל עליו נזירות. ולמר בר רב אשי הכל מודים שחלה עליו נזירות מיד, ואין צריך לחזור ולקבל כשיוצא. אלא שלריש לקיש אינו לוקה על אכילת ענבים בעודו בבית הקברות.

ב. לסובר שלא חלה עליו נזירות מיד, וצריך לחזור ולקבל עליו לאחר שיצא, צריך לצאת מיד ולקבל עליו נזירות, ואם שהה ולא עשה כן, עובר בבל תאחר. וגם לסובר שכבר חלה עליו, אם משהה עצמו בבית הקברות עובר על בל תאחר, לפי שהוא מאחר נזירות של טהרה.

ג. ומכאן למדנו, שנזיר שטימא את עצמו במזיד, לוקה משום בל תאחר, שמאחר נזירות של טהרה [חוץ ממה שלוקה משום 'לא יטמא', ומשום 'על כל נפשות מת לא יבוא'].

סיכומי הדינים העולים ממוסקבה הגמרא בדף היומי

ד. נזיר המאחר את תגלחתו, לרב אחא בר איקא עובר משום בל תאחר. גם להאומר שהתגלחת אינה מעכבת, ומותר לשתות יין מיד לאחר שהביא קרבנותיו, עובר על מה שמאחר לקיים מצות גילוח.

ה. נזיר המאחר את קרבנותיו שלש רגלים עובר בבל תאחר. ואע"פ שאם גילח על אחת משלש קרבנות שצריך להביא יצא, עובר בבל תאחר על כל הקרבנות. ואע"פ שחטאת של נזיר אינו נתפס בנדר, שאם אינו נזיר ואמר הרי עלי חטאת נזיר אינו חייב, וגם לא בא לכפרה או להתיר אכילת קדשים שהוא מצוה, ישנו בדין בל תאחר.

ו. חטאת יולדת אינה באה לכפרה. ואפילו לרבי שמעון שנשבעת בשעה שכורעת לילד שלא תזקק לבעלה, עיקר קרבנה לא בא על חטא, שגם אם יודעת בעצמה שלא הרהרה בדבר כלום, מביאה קרבן.

דף ד' ע"ב

א. ידות נדרים נתרבו גם למלקות, ומשום כך אי אפשר ללמוד דינם במה מצינו, שאין עונשים מן הדין.

ב. האומר לחבירו 'שאני אוכל לך', אע"פ שלא אמר 'קונם', הרי זה יד לנדר ואסור לו ליהנות משל חבירו, שנתכוין לומר מה שאני אוכל משלך יהא אי זה דבר, ומהו הדבר? קונם. אבל לא שבועה, לפי שמזכיר את האיסור על החפץ ולא על האדם. (ע"פ הר"ן ד"ה מודרני וד"ה אלא).

ג. האומר לחבירו 'שאני טועם לך' ולא הזכיר קונם, הרי כאן יד לשבועה, שאוסר על עצמו ליהנות מחבירו. ואם אמר 'קונם שאני טועם לך', הרי זה יד לנדר, כדין נדר שאמרו בלשון שבועה (להרמב"ן לעיל ב:).

דף ה'

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

א. האומר לחבירו 'מודר אני לך' או 'מודרני הימך' 'מופרשני ממך' או 'מרוחקני ממך', ולא פירש 'שאני אוכל לך' או 'שאני טועם לך', לשיטת שמואל מותר ליהנות משל חבירו, שאין כאן ידים מוכיחות שנתכוין לאיסור אכילה, שמא נתכוין ב'מודרני ממך' שלא ידבר עמו, וב'מופרשני' שלא יעשה עמו משא ומתן, וב'מרוחקני' שלא יעמוד בד' אמות שלו. וגם באלו אינו אסור, שאין כאן יד מוכיח לאלו שמא נתכוין לאכילה. וי"א שאסור באלו, ומותר רק באכילה. ואם הוסיף ואמר 'שאני אוכל לך' אסור לאכול משל חבירו. ואם אמר 'שאני אוכל' ולא אמר 'לך', עדיין אין כאן ידים מוכיחות, ומותר לאכול משל חבירו, שמא נתכוין לומר לא אדבר עמך אם אוכל היום. וכן היא שיטת רבא, שידים שאינם מוכיחות בנדרים ובנזירות, אינם ידים.

ב. וי"א שידים שאינם מוכיחות ידים הם, וכן היא שיטת אביי. ולדבריהם האומר 'מודרני הימך' או 'מופרשני או מרוחקני, אע"פ שלא הוסיף 'שאני אוכל לך', אסור ליהנות משל חבירו.

ג. האומר מודרני הימך אסור ליהנות משל חבירו [לסובר ידים שאינם מוכיחות ידים הם, וכן אם אמר מודרני הימך באכילה, אסור לאכול משל חבירו לדברי הכל], אבל חבירו מותר ליהנות משלו, כי 'הימך' משמע אני ממך אבל לא אתה ממני. ואם אמר 'מודר אני לך' לרבי יוסי בר חנינא שניהם אסורים וולהלכה שידים שאינן מוכיחות אינם ידים, אם אמר 'מודר אני לך באכילה' שניהם אסורים, כי 'לך' משמע גם 'משלך' וגם שנכסי אסורים 'לך'. ורק אם הוסיף וביאר 'שאני אוכל לך', הוא אסור וחבירו מותר.

ד. גופו של גט, לחכמים הוא 'הרי את מותרת לכל אדם', ואין צריך לפרש שמגרשה בגט זה, ושהוא מגרש אותה, כי ידים שאינם מוכיחות ידים הם. ולרבא אע"פ שאינם ידים, ידוע הוא שאין אדם מגרש אשת חבירו. ולרבי יהודה צריך לומר 'זדין דיהוי לכי מינאי ספר תירוכין ואגרת שבוקין', כי ידים שאינם מוכיחות אינם ידים, ולפיכך צריך לפרש

סיכומי הדינים העולים ממשקנת הגמרא בדף היומי

זדין' שמגרשה בגט זה ולא בדיבור בעלמא, ו'מינאי', כלומר שהגט בא ממנו.

ה. לענין הלכה, בדין זדין' נסתפקו בגמרא אם צריך לומר כרבי יהודה או לא, ומספק מחמירים בו. ולענין מינאי, י"א שהלכה כחכמים שאין צריך לאמרו, ואע"פ שידים שאינם מוכיחות אינם ידים, בגט הדבר ידוע שאינו מגרש אשת חבירו והגט בא ממנו. וי"א שגם לענין זה פוסקים לחומרא, שמא טעמם של חכמים גם ב'מינאי' משום שידים שאינם מוכיחות ידים הם [וכמו שאמרו לענין זדין'], והרי להלכה אינם ידים.

דף ו' ע"א

א. האומר הרי הוא עלי, הוא אסור וחבירו מותר. אמר 'הרי הוא', לסובר שידים שאינם מוכיחות ידים הם, שניהם אסורים, שמא נתכוון לומר 'הרי הוא הקדש'. ולסובר שאינם ידים, לא אמר כלום.

ב. היה מחויב חטאת או אשם, ואמר 'הרי זו חטאתי הרי זו אשמי', דבריו קיימים. אמר 'הרי זו חטאת' או 'הרי זו אשם', לרבי יהודה לא אמר כלום, שידים שאין מוכיחות אינם ידים. ולסובר שהם ידים, דבריו קיימין.

דף ו' ע"ב

א. אמר לאשה הרי את מקודשת לי, ואמר לחבירתה זאת נמי, שתיהן מקודשות. אמר לחברתה זאת, אם נתן פרוטה לכל אחת, שתיהן מקודשות. ואם נתן לראשונה שתי פרוטות, ונתרצית השניה לעשותה שליח שתקבל עבורה כסף קידושין, נסתפק רב פפא אם יש יד לקידושין וגם שניה מקודשת, או שאין יד לקידושין.

ב. נתן גט לאשה ואמר לה בלשון יד מוכיח, מגורשת, לפי שיש כאן מעשה של נתינת גט לידה, ועיקר מוכיח הוא.

סיכומי הדינים העולים ממשקנת הגמרא בדף היומי

ג. המפריש פאה לשדהו, ואמר 'הדין אוגיא להוי פאה והדין נמי', שתי הערוגות נעשו פאה. אמר 'זהדין', אם אין בערוגה ראשונה שיעור פאה, גם השניה פאה. ואם יש שיעור בראשונה, אלא שרצה להוסיף עליה עוד, נסתפק רב פפא אם יש יד לפאה לפי שהוקש לקרבנות, או שלא הוקש אלא לבל תאחר.

ד. מי שרצה לעשות כל שדהו פאה, עושה, שנאמר פאת שדך.

ה. הכלל ש'אין היקש למחצה' לא נאמר אלא על מה שכתוב בפירוש, ולא על מה שנלמד מדרשה.

דף ז' ע"א

א. האומר הדין זוזא לצדקה, והדין נמי, שניהם נעשו צדקה. ואם אמר 'זהדין', נסתפקו בגמרא לענין הזוז השני אם יש יד לצדקה לפי שהוקש לקרבנות ונעשה צדקה, או שלא הוקש אלא לבל תאחר ולא נעשה צדקה.

ב. לצד שיש יד בצדקה נסתפקו בגמרא אם יש יד להפקר לפי שדומה לצדקה, או שאין יד לפי שאינו בצדקה, שצדקה אינו אלא לעניים, והפקר הוא לעניים ועשירים.

ג. יש יד לשבועה, לפי שבפירוש הוקש לנדר.

ד. רבינא נסתפק אם זימון מועיל לבית הכסא ולבית המרחץ שיהא אסור לקרות בו קריאת שמע, או שאינו מועיל. ולצד שהוא מועיל, אם אמר 'הדין ביתא ליהוי בית הכסא 'זהדין נמי' גם השני נעשה בית הכסא. ואם אמר 'זהדין', נסתפק רבינא אם יש יד לבית הכסא או לא.

ה. לענין הלכה – בקידושיין: מספק יש יד, כי ספק דאורייתא לחומרא. בפאה ובצדקה: להרשב"א והרמב"ן מחמירין בו מספק, ועוד שהלכה כאם תמצא לומר. והר"ן דוחה מה שהחמירו בו מספק, כי ספק מתנות עניים ספק ממון הוא, והמוציא מחבירו עליו הראיה. בהפקר: מספק לא

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

חל ההפקר, כי המוציא מחבירו עליו הראיה. בבית הכסא: מספק לא נעשה בית הכסא, שדין זימון גם אם הוא מועיל אינו אלא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא.

דף ז' ע"ב

א. האומר לחבירו 'נדינא מינך [שאני אוכל לך]', אסור לאכול משל חבירו ואם אכל לוקה. אמר 'מנודה אני לך', לחכמים מותר לאכול ממנו, שלשון נידוי הוא ולא לשון הרחקה. ורבי עקיבא חוכך להחמיר בדבר, שהוא לשון הרחקה, אבל אינו לוקה. ואם אמר 'משמתנא מינך' לרב פפא מותר לדברי הכל (גם אם אמר 'שאני אוכל לך'), שבזו מודה רבי עקיבא שהוא לשון נידוי ולא לשון נדר. ולרב חסדא גם בזה אוסר רבי עקיבא, לפי שעשה את עצמו כמשומת כדי לאסור הנאה, שכן פורשים מן המשומת והמנודה.

ב. אין הלכה כרבי עקיבא, ולפיכך גם אם אמר 'מנודה אני לך' שאני אוכל לך מותר, וכל שכן אם אמר משמתנא מינך.

ג. י"א שמנודה שנדהו בית דין אסור ליהנות מנכסיו. ורק אם נדהו הדיוט מותר. ולהר"ן אין דין זה מחזור, ורק אם הוחרם בחרם של בית דין הגדול דאלים טפי נכסיו אסורים.

ד. נדהו בפניו, אין מתירים לו אלא בפניו. נדהו שלא בפניו, מתירים לו בין בפניו בין שלא בפניו. י"מ הטעם בזה שמאחר שנדהו בפניו, אלים נדויו ואינו נעקר אלא בפניו. ולהר"ן הטעם שמא לא ידע המנודה שהתירוהו, וכשלא ינהגו בו נידוי יבא לחשד. ולפי זה, כל שהודיעוהו מתירין לו שלא בפניו. ואם התירוהו, אף על פי שלא הודיעוהו מותר דיעבד.

ה. השומע הזכרת השם מפי חבירו, צריך לנדותו. ואם לא נידהו, הוא עצמו ראוי שיהא בנידוי, שכל מקום שהזכרת השם מצויה שם עניות

סיכומי הדינים העוליים מנוסקנת הגמרא בדף היומי

מצויה, ועניות כמיתה, שנאמר כי מתו כל האנשים. וכל מקום שנתנו חכמים עיניהם, או מיתה או עוני.

ו. ולאחר שנידהו השומע, יכול להתירו לאלתר, שאין בין נידוי להפרה ולא כלום. לשיטת תוס' לא אמרו כן אלא בנידוי זה שהוא לאיים עליו שלא יזכיר שם שמים לבטלה, אבל נדוי שהוא לאפקרותא, צריך שיחול עליו שלשים יום. ולהרי"ף והרמב"ם כל נדוי מתירים לאלתר.

ז. וכן כל שאינו עושה כשורה ראוי לנדותו, אבל אם הרואה לא נידהו, אין מנדין אותו.

ח. תלמיד חכם מנדה לעצמו ומיפר לעצמו, ואין אומרים שאין חבוש מתיר עצמו בבית האסורים. להרשב"א לא אמרו כן אלא בנדוי שהוא ממדת חסידות, כמר זוטרא שקיבל עליו נדוי קודם שנידה תלמיד שהיה חייב נדוי, אבל מי שהוא מחויב נדוי אין יכול להפר לעצמו. ולהרמב"ם בכל ענין שנידה את עצמו מיפר לעצמו.

ט. מנודה אפילו בני ביתו נוהגין בו נדוי. ולהראב"ד אשתו כגופו ואינה חייבת לנהוג בו נדוי. והר"ן דחה את ראייתו.

א. הנשבע לקיים את המצוה, ולא קיים, פטור מקרבן, שנאמר 'להרע או להיטיב' בדבר הרשות שישנו בלאו והן, ולא בדבר מצוה. אבל עובר משום בל יחל. ודבר הגון הוא להשבע לקיים את המצוה, אפילו לכשרים שנמנעים משבועה, שהרי דוד היה עושה כן, שנאמר נשבעתי ואקיימה.

ב. האומר אשכים ואשנה פרק זה, אשנה מסכתא זו, נדר גדול נדר לאלהי ישראל. כלומר שבועה גמורה היא לכל דיני שבועה, ואע"פ שאין שבועה חלה על דבר מצוה לחייב קרבן, מצות תלמוד תורה מפורשת בתורה רק על קריאת שמע שחרית וערבית, אבל שאר

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

הלימוד אינו אלא מדרשה, ושבועה חלה על מצוה שנלמדת מדרשה גם לענין קרבן.

ג. חייב כל אדם ללמוד תמיד יום ולילה כפי כחו, כפי שדרשו חכמים זשננתם' שיהו דברי תורה מחודדים בפוך, שאם ישאלך אדם דבר שלא תגמגם ותאמר לו. ובקריאת שמע שחרית וערבית לא יצא ידי חובתו.

ד. האומר לחבירו נשכים ונשנה פרק זה, על האומר להשכים, שקיבל עליו שיהא הוא מעורר בדבר כשם שהוא מעורר מעכשיו. ואע"פ שלא אמר בלשון שבועה, קבלה בעלמא לדבר מצוה מועיל.

ה. מי שנידוהו בחלום, צריך שיתירו לו עשרה בני אדם, שמא נתנדה בשליחות המקום וצריך עשרה להתירו ששכינה עמהם. ויהיו העשרה מלמדים לאחרים, ולא די באלו שלומדים לעצמם. וי"א שלומדים גמרא ולא די בעשרה שלומדים משניות. ואם לא מצא, ישב בפרשת דרכים ויתן שלום לעשרה, ומתוך ששייבו לו שלום יגינו עליו מן הייסורים, עד שיזדמנו לו.

ו. גם אם ידע מי נידה אותו בחלום, אינו יכול הלה להתיר לו, שמא עשאוהו שליח לנדות ולא להתיר. ואפילו אם נידוהו והתירו לו בחלום, עדיין בנידוי הוא, שכשם שאי אפשר לבר בלא תבן, כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים, ושמא ההיתר בטל הוא.

ז. מי שנידוהו בחלום, צ"ע אם צריך לנהוג בכל דיני מנודה. ומי שנדר בחלום להר"ן נראה שאינו צריך היתר, ומעשה בא לפני הרשב"א והצריכו היתר.

דף ה' ע"ב

א. בעל נעשה שליח לחרטת אשתו, אם מצא בית דין מכונס, אבל אם לא מצא, לא יאסוף אותם כדי להתיר נדרי אשתו. ונחלקו ראשונים בדין זה. להרמב"ם, לא אמרו כן אלא בבעל לאשתו שהיא כגופו, אבל

סיכומי הדינים העולים ממוסקבה הגמרא בדף היומי

אדם אחר לא נעשה שליח, שצריך שיהא הנודר בפני המתירין. ורק אם הוא בפני בית דין, מתירים לו על ידי מתורגמן. לשיטת תוספות כל אדם עושה שליח להתיר את נדרו, ורק בבעל החמירו שלא יתיר אם לא היו בית דין מכונסים, שמתוך שנדרי אשתו קשים עליו וגם טורח לאסוף את הדיינים, חוששים שיוסיף מדעתו בחרטתה.

ב. ועוד הוסיף רבינו שמשון, שאדם שולח חרטת נדרו בכתב לבית דין, והם מתירין לו. שהחכם מתיר גם בלא ידיעת הנודר, כיון שיודע שהנודר מתחרט, וכדין הבעל שמפר גם בלא ידיעת האשה.

ג. אין ראוי לתלמיד שיתיר נדר במקום רבו. אבל מתיר את הנידוי.

ד. כל הנדרים אדם מתיר חוץ מנדרי עצמו. ולרבי יהודה גם לא נדרי אשתו שבינה לבין אחרים, והלכה כדבריו. ואע"פ שאינו מתיר לבדו, אפשר שמצטרף עם שני הדיוטות להתיר את נדרה.

ה. יחיד מומחה מתיר את הנידוי, וי"א שצריך שיהיה סמוך. ולא נראה לר"ן, אלא כל שהוא חכם מובהק ובקי בהלכות נדרים, אף על פי שאינו סמוך, מתיר את הנדר ואת הנידוי. ושלשה הדיוטות מתירים את הנידוי במקום שאין מומחה כשם שמתירים את הנדר, שגם הנדוי נדר הוא.

ו. 'זורחה לכם יראי שמי' אלו בני אדם שיראים להוציא שם שמים לבטלה. שמש צדקה ומרפא, שאפילו האבק הנראה בחמה מרפא. וריש לקיש דרש כתוב זה על עולם הבא (לאחר תחיית המתים), שלא יהיה בו גיהנום, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאים ומתעדנים בה, ורשעים נידונים בה.

דף ט' ע"א

א. האומר 'כנדרי רשעים הריני' והיה נזיר עובר לפניו, הרי הוא נזיר. אמר 'כנדרי רשעים עלי', והיתה בהמה מונחת לפניו, חייב קרבן. אמר כנדרי רשעים הימנו שלא אוכל, וכבר מונח לפניו, הרי הוא בשבועה שלא יאכלנו אע"פ שלא הוציא שבועה מפיו. שדרכם של רשעים לידור

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

בכל אלו, ומפני שאין ראוי לעשות כן נקרא נדרי רשעים, שרשעים הם לאותו דבר. ואם אמר כנדרי כשרים, אע"פ שאמר הריני עלי והימנו, והיה נזיר או בהמה או כבר לפניו, לא אמר כלום. שהכשרים אינם נודרים, שאין רשאים לעשות כן.

ב. אמר כנדבותם של כשרים הריני, והיה נזיר עובר לפניו, הרי הוא נזיר. ואע"פ שלא שייך נדבה בנזיר, נתכוין לידור יותר בנדבת נפשו, ושמעשיו רצויים יותר מנדר שלא בא לגמרי בנדבת הלב. וכן אם היה בהמה לפניו, ואמר כנדבות כשרים עלי, הרי הבהמה קרבן נדבה. אבל אם אמר הימנו של אוכל, אע"פ שאמר כנדבותם, לא חלה שבועה עליו, שהכשרים אינם נשבעים לעולם.

ג. אמר 'כנדבת רשעים עלי' לא אמר כלום, שאין רשעים נודבים, ואם נודבים אינם רשעים לאותו דבר.

ד. האומר 'אהא' והיה נזיר עובר לפניו הרי הוא נזיר, ואם אמר 'הריני' י"א שאינו נזיר. ולהר"ן הוא נזיר.

ה. זה שאינו נודר כל עיקר, לשיטת רבי מאיר הוא טוב יותר ממי שנודר אע"פ שמשלם, שמא ישכח ולא ישלם. ולרבי יהודה הוא טוב ממי שנודר ולא משלם, אבל הנודר ומשלם טוב מזה ומזה.

דף ט' ע"ב

א. יש שהעמידו מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה בנדר, אבל בנדבה, מודה רבי מאיר שהנודב ומשלם טוב ממי שלא נודב, והוא שיפריש את קרבנו סמוך לעזרה כדי שלא לבוא לידי תקלה ויעבור בבל תאחר. וכן בנזירות של נדבה, כגון שקיבל על עצמו נזירות מתוך כוונה רצויה, כאותו נזיר מן הדרום שקיבל עליו נזירות לאחר שפחו עליו יצרו כשראה במים בבואה שלו ושערו הנאה. וי"א להיפך, שרבי מאיר ורבי יהודה חולקים בנדבה, אבל בנדר הכל מודים שטוב מזה ומזה שאינו נודר כלל.

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

ב. שמעון הצדיק לא אכל מימיו אשם נזיר טמא, חוץ מאותו נזיר מן הדרום. ששאר נזירים נוזרים כשהן תוהים, וכשנטמאו ורבה עליהם ימי נזירות, מתחרטים, ונמצא מביאים כעין חולין לעזרה. אבל של נזיר טהור אכל, כיון שנזהר בטהרה כל ימי נזירותו, מסתמא העריך את עצמו שיוכל לעמוד בו.

דף י"ע"א

א. רבי יהודה אומר, חסידים הראשונים היו מתאווים להביא קרבן חטאת, ולפי שהקב"ה אינו מביא תקלה על ידיהם, היו מתנדבים נזירות למקום כדי שיתחייבו קרבן חטאת למקום. ולרבי שמעון לא נדרו בנזיר שלא יקראו חוטאים, אלא היו מתנדבים עולה או שלמים או תודה וארבעה מיני לחמה.

ב. לשמעון הצדיק נזיר טמא חוטא, לפי שמתחרט. לרבי שמעון ורבי אלעזר הקפר גם נזיר טהור חוטא, משום שציער את עצמו מן היין. ומה זה שלא ציער עצמו אלא מייך נקרא חוטא, המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה, מכאן שכל היושב בתענית נקרא חוטא.

ג. האומר 'קונם קונח קונס', הרי אלו כינויים לקרבן. 'חרק חרך חרף', הרי אלו כינויים לחרם. 'נזיק נזיח פזיח', הם כינויים לנזירות. 'שבותה שקוקה', הם כינויים לשבועה. (דין נודר במוהי מבואר להלן ע"ב).

ד. לרבי יוחנן כינויים לשון אומות הן. ולריש לקיש לשון שבדו להם חכמים להיות נודר בו, שאם יאמר קרבן, חוששים שיאמר קרבן לה, ושמא יאמר לה' בלא קרבן, ומוציא שם שמים לבטלה.

דף י"ע"ב

א. לא יאמר אדם 'לה' עולה' 'לה' מנחה, וכן בתודה או שלמים, שמא יאמר לה' ולא יאמר קרבן, שנאמר קרבן לה'. ומה זה שלא נתכוון אלא

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגמרא בדף היומי

להזכיר שם שמים על הקרבן אמרה תורה קרבן לה, לבטלה על אחת כמה וכמה.

ב. 'כינויי כינויים', כגון שאמר 'מקנמנא מקנחנא מקנסנא' בנדרים, 'מפשאה טחרקים חרכים חרפים' בחרם, 'מנזקנא מנזחנא מפיחנא' בנזירות, 'שבובאל שבותיאל שקוקאל' בשבועה, לבית שמאי אסורים, שהאומות מדברים כן. ולבית הלל מותרים, שאין זה מלשון האומות, ואלו שמדברים כן שיבוש הוא בידם. וי"א שלבית שמאי גזרו בכינויי כינויים משום כינויים, ולבית הלל לא גזרו.

ג. אמר 'מיפחזנא' או 'מיתחזנא' או 'מיתעזנא', נסתפקו בגמרא אם הוא מכינויי כינויים של נזירות. וכן אם אמר 'קינמא' נסתפקו בגמרא אם כוונתו ל'קונס' או ל'קינמן' בשם. וכן באמר קינה, אם הוא לשון קונס או שנתכוין לקינה של תרנגולים.

ד. אמר 'שבואל' או 'אשיבתא' או 'אשקיקא' או 'קרינשא', לא אמר כלום.

ה. האומר 'במוהי', אין כאן כינוי לשבועה. אבל אם אמר 'במומתא דאמר מוהי', כלומר בשבועה שנשבע משה, הרי כאן כינוי לשבועה. וי"א שאם אמר 'מומי' הרי זה כינוי לשבועה, ואם אמר 'במומי' אין כאן כינוי לשבועה.

דף י"א ע"א

א. המזכיר שם שהוא מורה להיתר עם למ"ד פתוחה בתחילתו, כגון שאמר לחולין שאוכל לך, לכשר, לדכי, לטהור, אסור. שלמ"ד בפתח משמעו 'לא', ומכלל לאו אתה שומע הן, כלומר לא חולין מה שאוכל לך וכן לא כשר וכו', אלא אסור. ולשיטת רבי מאיר מותר בכל אלו, שאין אומרים 'מכלל לאו אתה שומע הן' בממון, וכן בנדרים שהוא איסור שיש בו ממון, והוא החפץ שנאסר עליו.

סיכומי הדינים העולים ממשקנת הגמרא בדף היומי

ב. המזכיר שם שהוא מורה לאיסור ושייך בקדשים, בלא למ"ד פתוחה מתחילה, כגון שאמר 'טמא' (שאוכל לך) או נותר או פיגול, אע"פ שלא אמר בכ"ף הדמיון, אסור.

ג. אמר באימרא, כלומר כשה של קרבן כי סתם נדרים להחמיר, או משום שכוונתו לשה הידוע, וכן אם אמר כדירים, כלומר כקרבנות שבדירים, או שאמר כעצים, כלומר כשני גזרי עצים שעורכים על המזבח, וכן כאשים, כלומר כשלהבות האש שעל המזבח, כהיכל, כירושלים, כלומר כקרבנות שבירושלים, מכיון שהזכיר בכל אלו כ"ף הדמיון, אסור. אבל אם לא הזכיר בהם כ"ף הדמיון, כגון שאמר 'ירושלים' ולא 'כירושלים', לרבי יהודה מותר, ו"מ משום שאין שם מורה על האיסור שבהם, וי"מ שמא כוונתו לומר 'חי' אימרא, מה שאין כן בפיגול נותר וטמא שלא שייך לומר כן.

ד. נדר באחד מכל משמשי המזבח, אף על פי שלא הזכיר קרבן, ה"ז נדר בקרבן.

ה. י"א בשיטת רבי יהודה, שאפילו אם אמר 'כירושלים' לא אמר כלום,, עד שידור בדבר הקרב בירושלים.

דף י"א ע"ב

א. האומר 'חולין' או 'החולין' או 'כחולין', שאוכל לך, מותר. ואם אמר 'שלא אוכל לך', לרבי מאיר מותר, שאי אפשר לפרש דבריו הא מה שאוכל לך לא יהא חולין אלא קרבן, שאין אומרים 'מכלל לאו אתה שומע הן'.

ב. האומר 'לחולין' שאוכל לך (או לא חולין שאוכל לך), לרבי מאיר מותר, ואין מפרשים שלא יהיה חולין מה שאוכל משלך אלא קרבן, לשיטתו שאין אומרים מכלל לאו אתה שומע הן.

סיכומי הדינים העולים ממשקנת הגמרא בדף היומי

ג. האומר לקרבן לא אוכל לך, אסור גם לרבי מאיר, שכוונתו לקרבן יהא, לפיכך לא אוכל לך וואע"פ שאמר למ"ד פתוחה, אפשר לפרשה גם בלשון הן, ובכל מקום מפרשים להחמיר. וי"א שהוא מותר, שחולק על רבי מאיר וסובר שאין מפרשים לפיכך וכו', וגם אין מפרשים לא קרבן יהא מה שלא אוכל לך, הא מה שאוכל לך יהא קרבן, כי בזה הוא סובר כרבי מאיר שאין אומרים מכלל לאו אתה שומע הן. ולרב אשי אין חולק בדבר.

ד. וכן האומר לחולין לא אוכל לך, אסור גם לרבי מאיר, שאנו מפרשים לא חולין יהא לפיכך לא אוכל לך (ואין צריך ל'מכלל לאו אתה שומע הן, כיון שאמר בפירוש לא אוכל לך). וי"א שהוא מותר, ולרב אשי אין חולק בדבר. ואם אמר לחולין לא אוכל לך, לרבי מאיר מותר, שלא שייך כאן לומר שלא יהא חולין לפיכך וכו', כיון שלא אמר למ"ד פתוחה.

ה. יש מעמידים סוגית הגמרא כשאומר לחלין, כלומר לחלות תודה. ולפיכך אם אמר לחלין שאוכל לך, אסור. ואם אמר לחלין לא אוכל לך, י"א שלרבי מאיר אסור [אפילו אם אמר לחלין], שמפרשים כוונתו שיהא לחלות תודה לפיכך לא אוכל לך. וי"א שהוא מותר, שאין אומרים לפיכך. ולרב אשי, אם אמר לחלין אסור, ואם אמר לחלין, מותר שאי אפשר לפרש למ"ד פתוחה אלא בלשון לא חלין. וולפי שיטה זו, גם אם אמר לקרבן לא אוכל לך, לרב אשי אין אסור, ורק כשאמר לקרבן].

ו. הלכה כרבי יהודה ש'מכלל לאו אתה שומע הן'.

ז. האומר 'הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים', מותר, שהרי התפיס בהיתר.

ח. היה בשר זבחי שלמים לאחר זריקה מונח לפניו, וכבר של היתר לפניו, ואמר על הכבר זה כזה, נסתפקו בגמרא אם התפיס בעיקרו כלומר באיסור שהיה עליו קודם זריקה, או שהתפיס בהתירו, שהרי

סיכומי הדינים העולים ממשקנת הגמרא בדף היומי

איסור נדרו פקע משעת זריקה. (ואיסור טמאים וחזה ושוק לזרים, חל עליו מחדש לאחר זריקה, ולא מחמת נדרו). ולא נפשט הספק בגמרא. והרמב"ן פסק ע"פ הסוגיא בנזיר שמתפס בשל עכשיו והוא מותר.

דף י"ב ע"א

א. המתפס בנותר של עולה, אסור, שעדיין איסורו מחמת נדרו שלא הותר מעולם. המתפס בנותר של שאר קרבנות, תלוי בספק אם התפס בעיקרו שהיה אסור קודם זריקה משום נדר, או שהתפס בשל עכשיו ומותר לפי שהתפס בדבר האסור.

ב. האומר הריני שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אבי או רבי, או כיום שנהרג בו גדליה בן אחיקם, כיום שראיתי ירושלים בחורבנה, והוא היה נדור באותו היום שלא לאכול בשר ויין, הרי זה אסור.

ג. ואם חל יום שמת בו אביו בראשון של שבת באחד בניסן, והוא עומד ביום ראשון אחר, ואומר יהא יום זה כיום ראשון של שבת, והוא נדור ובא מאותו היום ואילך בכל יום ראשון, הרי זה אסור. ואם לא היה נדור אלא באותו יום ראשון שמת בו אביו, נסתפקו בגמרא אם מעיקרו התפס ואסור, או שמתפס ביום ראשון האחרון שלא היה נדור בו. (ולהלכה, להרמב"ן מותר).

ד. המתפס בדבר הנדור, כשגם לולא הנדר היה אסור מדרבנן, כגון ביום שנהרג בו גדליה, או שהתפס בגבינה של נכרים שנדר בו, או בסתם יינם, או בשמנו של גיד, הרי זה כמתפס בדבר הנדור ואסור.

ה. המתפס בחלת אהרן ובתרומתו, מותר, שאע"פ שנאסר בקריאת שם, כיון שאינו אסור לכל, אין האיסור מחמת נדרו אלא גזירת הכתוב, ונקרא דבר האסור ולא דבר הנדור.

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

דף י"ב ע"ב

א. המתפיש בתרומת לחמי תודה לאחר זריקת דמים, אם אנו תולים שהתפיש בעיקרו, הרי זה אסור. ואם אנו תולים שהוא מתפיש בשל עכשיו, מותר, שמאחר שהוא מותר לכהנים אין איסורו לזרים מחמת נדרו. ואם התפיש בתרומת לחמי תודה קודם זריקה, כגון שהפרישם בלישה, או לאחר אפיה וקודם זריקה, אסור.

ב. המתפיש בתרומת הלשכה, אסור.

ג. לחמי תודה שאפאן בארבע חלות, אחת מכל מין, יצא. ולא נאמר ארבעים אלא למצוה. ובלבד שיפריש מכל מין ולא ממין על חבירו, ולא יפריש פרוסה, אלא שיפריש בלישה, כלומר שיחלק כל אחת מהם בשעת לישה לעשרה, ויפריש אחת, וחוזר ולש את התשעה הנותרים לחלה אחת.

ד. האומר 'הרי עלי כבכור קודם זריקת דמים' (או שאמר סתם 'הרי עלי כבכור'), רבי יהודה מתיר, לפי שהוא קדוש ממילא ממעי אמו ואינו דבר הנדור. ורבי יעקב אוסר לפי שמצוה להקדישו. ואם היה מונח לפניו בשר בכור לאחר זריקת דמים והתפיש בו, תלוי אם הוא מתפיש בעיקרו או בשל עכשיו. (ולהלכה, להרמב"ן מתפיסו בשל עכשיו).

דף י"ג ע"א

א. נולד בכור בתוך ביתו, אע"פ שהוא קדוש גם אם לא הקדישו, מצוה להקדישו, שנאמר הזכר תקדיש.

ב. האומר אימרא לאימרא כאימרא, דירים לדירים כדירים, עצים לעצים כעצים, אישים לאישים כאישים, מזבח למזבח כמזבח, היכל להיכל כהיכל, ירושלים לירושלים כירושלים, בכולן אם אמר שאוכל לך, לרבי מאיר אסור (ולרבי יהודה אין אסור בכל אלו אלא בכ"ף).

סיכומי הדינים העולים ממוסקבה הגמרא בדף היומי

ואם אמר 'לא אוכל לך', ב'אימרא' ו'כאימרא' מותר לרבי מאיר, ו'לאימרא', אם אמר 'לאימרא', אסור, שכוונתו לאימרא יהא לפיכך לא אוכל לך. ואם אמר 'לא לאימרא', מותר. ואם אמר 'לאימרא', י"א שמותר וי"א שאסור.

ג. האומר קרבן עולה מנחה חטאת תודה שלמים שאני אוכל לך, לרבי יהודה מותר לפי שלא אמר כ"ף הדמיון, ולרבי מאיר אסור. ואם אמר לא אוכל לך, מותר גם לרבי מאיר, שמשמע שנשבע בחיי הקרבן שלא יאכל.

ד. אמר הקרבן בקרבן קרבן שאוכל לך, לרבי מאיר אסור, ולרבי יהודה מותר. ואם אמר 'הא קרבן' לדברי הכל מותר, שלא נדר אלא בחיי קרבן.

ה. אמר לקרבן לא אוכל לך אסור, נעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. וכן אם אמר לקרבן שאוכל לך, אסור.

דף י"ג ע"ב

א. האומר לחבירו קונם פי מדבר עמך, ידי עושה עמך, רגלי מהלכת עמך, אסור. ואע"פ שהנדר אינו חל מן התורה אלא על דבר שיש בו ממש, נעשה כאומר יאסר פי לדיבורי, ידי למעשיהם, רגלי להילוכי, לפי ש'קונם פי מדבר' יש במשמעו שהקונם עולה על הדיבור, ויש במשמעו שעולה על הפה, וסתם נדרים להחמיר, ומפרשים שעולה על הפה שיש בו ממש.

ב. מדרבנן חל הנדר גם על דבר שאין בו ממש.

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

ואלו מותרין עם
פירוש הר"ן למסקנא

א. האומר לחבירו חולין שאוכל לך, מותר. ואם אמר חולין שלא אוכל לך, לרבי יהודה אסור ולרבי מאיר מותר.

ב. אין הנדר חל עד שיתפיסנו בדבר הנדור ולא בדבר האסור, שנאמר 'כי ידור נדר'. ולפיכך:

האומר כבשר חזיר (שאוכל לך), כעבודת כוכבים, כעורות לבובין (תקרובת ע"ז), כנבילות, כטריפות, כשקצים, כרמשים, מותר. וכן האומר כחלת אהרן וכתרומתו מותר, שאע"פ שחל איסורו על ידי קריאת שם, כיון שאסור לזה ומותר לזה, לא מחמת נדרו הוא, שהרי כשהפרישן לא פירש, אלא ודאי אסורים לזרים מחמת איסור שהטילה תורה עליהם. וגם עם הארץ שנדר בכל אלו אינו צריך פתח להתירו.

ג. עם הארץ שהדיר הנאה את אשתו, והתפיסה בדבר האסור, כגון שאמר לה 'הרי את עלי כאימא', או כשאר איסורי הנאה, צריך מדרבנן שיפתחו לו פתח ממקום אחר (ולא בכבוד אמו), מפני שדרכו לאסור את אשתו מתוך הקפדה, ואם יתירו לו בלא פתח כשהתפיס בדבר האסור, יקל ראשו גם כשהתפיס בדבר הנדור. אבל שאר נדרים אין צריכים שאלה, לפי שאינם מצויים כל כך לא גזרו.

דף י"ד ע"א

א. המתפיס בנדר שאסר על עצמו בלבד, כגון שנדר כיום שמת בו אביו, הרי זה נדר. ואין צריך להתפיסו בנדר שאסר על הכל.

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

ב. המתפיש בשבועה, אינו כלום, לפי שהנדר חל על החפץ, וכשהוא מתפיש חפץ בחפץ ראוי הוא שיחול. אבל בשבועה הוא אוסר את עצמו מן החפץ, וגוף החפץ אין עליו נדר וקדושה כלל, לפיכך אם אמר זה כזה, לא אמר כלום. וכן אם אמר שלא אוכל בשר כיום שמת בו אביו, והוא היה מושבע על אותו יום, לא אמר כלום, שהרי התפיסו באותו יום, ובאותו יום אין שום נדר כלל. וי"א שאין בו קרבן ומלקות אבל איסור יש, ואינו מחוור להר"ן.

דף י"ד ע"ב

א. הנודר בתורה, כלומר שנשבע בתורה שהיתה מונחת לפניו ואמר, בזו התורה שלא אעשה או שאעשה דבר פלוני, י"א שאם היתה מונחת על הארץ ונדר בה, או במה שכתוב בה, לא אמר כלום, שאין דעתו אלא על הגוילים. ואם אמר בה ובמה שכתוב בה דבריו קיימים, שנתכוין גם על האזכרות שבה. ואם היה אחוז בה בידו, אם נדר בה, לא אמר כלום, אמר במה שכתוב בה דבריו קיימים. וי"א שגם אם היתה מונחת על הקרקע ואמר במה שכתוב בה דבריו קיימים. וא"צ לומר שאם אמר בה ובמה שכתוב בה שדבריו קיימים. וי"א שאם היא בידו גם אם אמר בה דבריו קיימים, ואם מונחת על גבי קרקע צריך לומר במה שכתוב בה.

ב. וכל זה בתלמיד חכם, אבל עם הארץ צריך שאלה בכל אופן, שאינו בקי בחילוקי דינים אלו, ושמא יחליף ויבוא להתיר באופן האסור.

ג. יש מעמידים כל חילוקי דינים אלו לענין נדר, שמתפיש ככר בתורה, ולכך אם התפיש בה לא אמר כלום לפי שנתכוין להתפיסו בגוילין, אבל אם התפיש במה שכתוב בה דבריו קיימים, לפי שהתפיסו באזכרות שנאסרו על ידי כתיבתו לשם קדושה. או על הקרבנות שהוזכרו בתורה. והרמב"ם הביא דינים אלו גם בנשבע וגם בנודר.

דף ט"ו ע"א

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

א. האומר קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר, לרב יהודה בשם רב אל ישן היום, שמא ישן למחר. ולרב נחמן ישן היום, ואין חוששים שישן למחר. והלכה כרבי יהודה.

ב. אמר קונם עיני בשינה למחר אם אישן היום, הכל מודים שישן היום, שאע"פ שהאדם אין נזהר בתנאי, באיסור הוא נזהר.

ג. אמר 'קונם שאני ישן שאני מהלך שאני מדבר', מן התורה אינו כלום, שאין נדר חל על דבר שאין בו ממש. אבל מדרבנן עובר בבל יחל.

ד. האומר קונם עיני בשינה, ולא קצב זמן, אין נדרו חל, כיון שאי אפשר לו לקיים את נדרו. ואינו עובר בבל יחל, שאין איסור של 'נדר שוא'. והנשבע שלא יישן שלשה ימים, מלקין אותו משום שבועת שוא וישן לאלתר.

ה. דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור, אי אתה רשאי להתירם בפניהם, שנאמר לא יחל דברו. והוא איסור דרבנן.

ו. האומר לאשתו קונם שאת נהנית לי עד הפסח, אם תלכי לבית אביך עד החג, והלכה לפני הפסח, אסורה בהנאתו עד הפסח ולוקה. לא הלכה, לרב יהודה אסורה בהנאתו, שמא תלך לאחר הפסח ותעבור על בל יחל. ולרב נחמן מותרת בהנאתו, ותיזהר שלא לילך עד החג.

ז. אמר לה קונם שאת נהנית לי עד החג אם תלכי לבית אביך עד הפסח, הלכה לפני הפסח אסורה בהנאתו עד החג ולוקה, ומותרת לילך אחר הפסח. לא הלכה, לרב יהודה לא תהנה עד הפסח שמא תלך.

ח. המדיר את חבירו הנאה, להרמב"ם המדיר לוקה אם נתן הנאה למודר, והמודר אינו לוקה על הנאתו, שנאמר לא יחל 'דברו'. ולהר"ן המודר לוקה אע"פ שאין זה 'דברו', כי כוונת התורה שלא יחל את הדיבור. והמדיר אינו לוקה אע"פ שהנהגה למודר.

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

א. האומר כבר זה עלי היום אם אלך למקום פלוני למחר, לרב יהודה לא יאכל היום, שמא ילך למחר. ואם אכל, הרי זה בבל ילך. ואם בשעת אכילה לא היה זכור שאיסור הליכה תלוי באכילתו, מותר לילך למחר.

ב. האומר לאשה. הנאת תשמישך עלי הרי זה בבל יחל דברו, ואע"פ שמשועבד לה, כיון שאינו רוצה ליהנות, אין מאכילים לו דבר האסור לו. ואע"פ שנדר על דבר שאין בו ממש לא חל אלא מדרבנן, יש כח ביד חכמים לבטל שעבודו בשב ואל תעשה. ואם אמר הנאת תשמישי עליך, כופין אותו ומשמש אותה, שמשועבד לה מן התורה, שנאמר ועונתה לא יגרע. ואין קונם מפקיע מידי שעבוד זה, שהאלימו חכמים את שעבודה.

ג. וכן האשה שאמרה לבעלה תשמישי עליך, כופים אותה ומשמשות, שמשועבדת לו. ואם אמרה הנאת תשמישך עלי, אסור, שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו.

ד. לא אמרו ש'מצוות לאו ליהנות ניתנו' אלא לומר שאין קיום המצוות חשוב הנאה, אבל אם יש לו הנאה בשעת קיום המצוה, חשובה הנאה. ולפיכך הנודר הנאה מן המעיין, טובל בו בימות הגשמים ולא בימות החמה.

ה. האומר שבועה שאיני ישן, שאיני מדבר, שאיני מהלך, אסור.

דף ט"ז ע"א

א. האומר 'קרבן לא אוכל לך' או 'הא קרבן לא אוכל לך' מותר. האומר 'לקרבן לא אוכל לך' לרבי מאיר אסור, שנעשה כאומר לקרבן יהא לפיכך לא אוכל לך. ואם אמר לקרבן מותר. (ועיין לעיל דף י"א ע"ב).

ב. האומר 'שבועה לא אוכל לך', אסור.

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

ג. אמר 'לשבועה לא אוכל לך', אפילו בלמ"ד פתוחה, אסור גם לרבי מאיר, שמשמעו מה שלא אוכל לך לא יהא בשבועה, הא מה שאוכל לך אסור. ובשבועה הכל מודים ש'מכלל לאו אתה שומע הן, לפי שהוא איסור שאין בו ממון.

ד. אמר 'הא שבועה שאוכל לך' לאביי, אם היו מסרבים בו לאכול, ואמר לא אכילנא עד שנשבע, משמע שלא יאכל ואסור. ואם היו מסרבים בו ואומר אכילנא, משמע שנשבע שיאכל. וכן אם לא היו מסרבין בו כלל, אלא שנשבע סתם, משמע שיאכל. ולרב אשי בכל אופן משמע שיאכל. הרמב"ם פסק כאביי, והרמב"ן כרב אשי.

ה. אמר שבועה שאי אוכל, אסור, ואין אומרים שנתקל בלשונו ורצה לומר שאוכל.

דף ט"ז ע"ב

א. האומר קונם סוכה שאני עושה, לולב שאני נוטל, תפילין שאני מניח, בנדרים אסור, שנאמר כי ידור נדר לה' אפילו בחפצי שמים, שהנדר חל על החפצא, ואין מאכילים לאדם דבר האסור לו. אבל הנשבע לבטל את המצוה, כגון שנשבע שלא ישב בסוכה, מותר, ואין עליו לא לאו ולא קרבן, שאין נשבעין לעבור על המצות. לפי ששבועה חל על הגברא, והוא כבר מושבע ועומד לקיימה. ואע"פ שאינו חל לעבור על המצוה, לוקה הנשבע מיד משום שבועת שוא.

ב. האומר הנאת סוכה עלי, לאביי אסור, שהנדר חל על הסוכה ואסור ליהנות ממנה. ולרבא מותר לישב בה, שמצוות לאו ליהנות ניתנו.

ג. האומר ישיבת סוכה עלי אסור. וי"א דווקא אם אמר קונם סוכה לישיבתה, אבל על הישיבה לא חל הנדר שאין בו ממש. וי"א שמאחר שהזכיר את שם החפץ, נעשה כאומר קונם סוכה לישיבתה והנדר חל על הסוכה.

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

ד. האומר קונם צרור זה לזריקתו, אסור לזרקו אע"פ שאין לו בו שום הנאה. וכדין האומר קונם סוכה לשיבתה שאסור לישב בה אפילו ישיבה של מצוה שאין בה הנאה. וכל זה במפרש, אבל בסתם, כגון שאומר קונם צרור זה עלי או סוכה זו עלי, אסור ליהנות ממנה אבל מותר לזרוק את הצרור ולישב בסוכה ישיבה של מצוה, שסתם נדר לאיסור אכילה והנאה משמע.

דף י"ז ע"א

א. האומר 'שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל' ואכל, אינו חייב אלא אחת, שאין שבועה חלה על שבועה.

ב. האומר הריני נזיר אם אוכל, אע"פ שלא כפל דבריו, חל עליו נזירות על כל כזית שהוא אוכל, אם התרו בו בין האכילות שיחול עליו נזירות. וכדין הנשבע שלא יאכל כבר זה, שלוקה על כל כזית שבו אם התרו בו בין האכילות. אבל אם לא התרו ביניהם, חשוב הכל לאכילה אחת ואינו נוהג אלא נזירות אחת.

ג. האומר הריני נזיר היום הריני נזיר היום, לרב הונא לא חלה נזירות על נזירות. ולשמואל חלה נזירות על נזירות ונוהג שתי נזירות. והכל מודים באומר הריני נזיר היום, הריני נזיר למחר שנוהג שתי נזירות, כיון שמוסיף יום ל"א שלא היה בנזירותו הראשון, חל עליו מכח יום זה חיוב נוסף של שלשים יום, ומונה שלשים ומביא קרבן, וחוזר ומונה שלשים ומביא קרבן.

ד. אמר 'קונם עלי כבר זה, קונם עלי כבר זה', ואכלו, אינו חייב אלא אחת. (ויש חולקים, עיין להלן י"ח).

דף י"ז ע"ב

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

א. האומר שבועה שלא אוכל תאנים, וחזר ואמר שבועה שלא אוכל ענבים, לוקה על תאנים משום שבועה ראשונה, ועל ענבים משום שבועה שניה.

ב. אמר שבועה שלא אוכל תאנים, וחזר ואמר שבועה שלא אוכל תאנים וענבים, כלומר שלא יאכל אותם כאחת (מסקנת הר"ן בביאור דברי רבה), לשיטת רבה, אם אכל תאנים והפריש קרבן, וחזר ואכל ענבים, אינו מביא קרבן על הענבים, שהענבים הם חצי שיעור. ואם אכל תאנים וענבים יחד בהעלם שבועה ראשונה, והתרו בו משום שניה, לוקה, שמתוך שהשבועה חלה לענין ענבים חלה גם על התאנים. ולרב הונא אינו לוקה, שמאחר ששבועה שניה לא חלה על ענבים שכבר מושבע עליהם, לא חלה כלל גם על תאנים וענבים יחד.

דף י"ח ע"א

א. מי שנזר שתי נזירות, באופן שחלו עליו שתיהם, כגון שקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת, או אם אמר הריני נזיר היום הריני נזיר היום לשיטת שמואל, ומנה את הראשונה, והפריש קרבן, ונשאל עליה עלתה לו שניה בראשונה. וכן אם אמר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, עלתה לו שניה חוץ מיום אחד שצריך להוסיף עליה.

ב. למסקנת הגמרא, גם באופן שלא חלו עליו שתיהם, מאחר שנשאל על הראשונה, מצאה שניה מקום לחול עליו ומביא קרבן משום שניה.

ג. הכל מודים כשקיבל עליו שתי נזירות בבת אחת שחלו עליו שתיהם, ומונה שלשים ומביא קרבן, וחוזר ומונה שלשים ומביא קרבן.

ד. יש מפרשים שנדר חל על נדר, ואם אמר קונם עלי כבר זה שני פעמים ואכלו לוקה שנים. וכן אם אמר הריני נזיר היום שתי פעמים, לשמואל מונה שלשים ולוקה שתיים על אכילה אחת. ולרב הונא רק כשאומר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, חייב שתיים על כל אכילה

סיכומי הדינים העולים ממוסקנת הגמרא בדף היומי

שאוכל בכ"ט יום שנותרו ומשלים יום אחד לנזירות שניה. ודחה הר"ן את דבריהם.

ה. הנשבע שיאכל ככר זה, וחזר ואסרו עליו בקונם, הנדר חל על החפצא ומבטל את השבועה שהוא חיוב גברא, וכדין נדר שחל על דבר מצוה. וכן אם נשבע שלא יאכל, וחזר ואסרו עליו בקונם, הנדר חל לקיים את השבועה, ואם אכלו לוקה שתיים, שניתוסף בו איסור חפצא.

ו. אין שבועה חלה על נדר, כגון אם אמר קונם עלי ככר זה, וחזר ונשבע שיאכלנו, אסור לאכלו. וכן אם נשבע שלא יאכלנו, אינו עובר אלא משום בל יחל. שהנדר יש בו איסור חפצא וגברא, שיש עליו לאו של לא יחל דברו, ואין מקום לשבועה לחול עליו.

ז. אמר שבועה שלא אוכל שבועה שלא אוכל, ונשאל על הראשונה, מצאה שניה מקום לחול עליו.

דף י"ח ע"ב

א. מי שנדר, ויש לפרש לשונו להחמיר ולהקל, ולא פירש למה נתכוין, לשיטת התנא במשנתינו הולכים בסתמא להחמיר. ואם פירש אח"כ ואמר לכך נתכונתי, סומכים על דבריו אף על פי שהוא מיקל.

ב. כיצד, אמר הרי עלי כבשר מליח, כיון נסך, אם בשל שמים נדר אסור, אם בשל עבודת כוכבים מותר, ואם סתם אסור. הרי עלי כחרם, אם כחרם של שמים אסור, ואם של כהנים מותר, ואם סתם אסור. הרי עלי כמעשר, אם כמעשר בהמה נדר אסור, ואם של גורן מותר, ואם סתם אסור. הרי עלי כתרומה, אם כתרומת הלשכה נדר אסור, ואם של גורן מותר, ואם סתם אסור.

ג. לרבי יהודה סתם תרומה ביהודה אסורה, שהיו מכירים גם תרומת הלשכה וסתמא להחמיר. אבל בגליל מותרת, שאין אנשי גליל מכירים את תרומת הלשכה, ובוודאי לתרומת גורן נתכוין.

סיכומי הדינים העולים ממוסקבה הגמרא בדף היומי

ד. המקדיש את חייתו או בהמתו, לתנא קמא הקדיש את הכוי, שאדם מכניס את ממונו בספק. ולרבי אליעזר לא הקדיש את הכוי, שאין אדם מכניס את ממונו לספק.

דף י"ט

א. ספק בכורות, אחד בכורי אדם ואחד בכורי בהמה, בין טמאה בין טהורה, המוציא מחבירו עליו הראיה ואין הכהן מוציא ממנו. ואע"פ כן אסורים מספק בגיזה ועבודה, לפי שהיא קדושה הבאה מאליה.

ב. לרבי אלעזר אין טומאה למשקין כל עיקר מן התורה אלא מדרבנן, ומשקה של בית המטבחים טהורים, שלא רצו חכמים להרבות טומאה בעזרה. לשמואל כל זה לטמאות אחרים, אבל טומאת עצמם יש להם מן התורה. ולרב אין להם גם טומאת עצמן.

ג. ספק משקין, לרבי מאיר ורבי אליעזר יש להם טומאת עצמן, אבל אינם מטמאים אחרים. ואפילו לרב שכל עיקר טומאתם מדרבנן, החמיר רבי אלעזר בספיקו בטומאת עצמן.

ד. האומר הריני נזיר אם יש בכרי הזה מאה כור, והלך ומצאו שנגנב או שאבד, רבי יהודה מתיר, שלא נתכוין להיות נזיר עד שיתברר לו שיש בכרי הזה מאה כור. וי"א שגם אם לא אבד ונמצא בו כור מתיר רבי יהודה לשיטת רבי טרפון רבו, שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה, והרי לא פירש נזירותו בשעה שקיבלה עליו. ורבי שמעון אוסר גם אם נגנב הכרי או שאבד.

ה. י"א שלרבי יהודה ספק נזירות להקל. ולא הקל אלא בנזיר לפי שספיקו חמור מוודאו, שלא יוכל לגלח כיון שלא יוכל להביא קרבנות, אבל בנדר שספיקו לא חמור מוודאו, מודה שסתם נדרים להחמיר. וי"א שרבי יהודה הקל גם בנזיר שמשון שספיקו לא חמור מוודאו, ולשיטה זו הקל בכל נדרים. (וסתירה היא בדעת רבי יהודה, או שנחלקו תנאים

סיכומי הדינים העולים ממוסקבה הגמרא בדף היומי

בשיטתו). וי"א שלרבי יהודה סתם נדרים להחמיר, ולשיטת רבו הקל
בנזירות שלא היתה בהפלאה.

ו. לרבי אלעזר בן צדוק סתם נדרים להקל, ולשיטתו סתם חרמים
ביהודה מותרים, שמא נתכוין לחרמי כהנים. אבל בגליל אסורים,
שאינם מכירים את חרמי הכהנים, ובוודאי נתכוין לחרמי שמים. ולהלכה
סתם נדרים להחמיר.

דף כ' ע"א

א. נדר בסתם, ופירש שנתכוין להקל, אפילו בדבר זר שאינו כל כך
במשמעות לשונו, נאמן. לפיכך אם נדר בחרם, ואמר נדרתי בחרמו של
י. בקרבן, ואמר נדרתי בקרבנות של מלכים. הרי עצמי קרבן, ואמר
נדרתי בעצם שהנחתי לי להיות נודר בו. קונם אשתי נהנית לי, ואמר
באשתי הראשונה שגירשתי, על כולם אם תלמיד חכם הוא מותר ואינו
צריך שאלה. ואם עם הארץ הוא, צריך שאלה. ואם נהג בו היתר בדבר
קודם שאלה, לרבי מאיר אין מתירים לו עד שינהג איסור כימים שנהג
בהם היתר, ואין פותחין לו בחרטה אלא בפתח. ולחכמים אין עונשים
אותו ופותחים גם בחרטה, ומלמדים אותו שינהג באיסור (אם לא
נשאל), שלא ינהג קלות ראש בנדרים.

ב. ואם משמעות הנדר להחמיר ולהקל בשוה, כגון שנדר בחרם ואמר
נדרתי בחרמי כהנים, אפילו עם הארץ אינו צריך שאלה.

ג. מי שנזר ועבר על נזירותו, אין נזקקין לו עד שינהג בו איסור כימים
שנהג בהם היתר. ולרבי יוסי אם היתה נזירות יותר משלשים יום, דיו
שינהג שלשים יום. ובית דין שנוקקים להתירו אין עושים כהוגן. וי"א
שמשתין אותם.

ד. לענין הלכה: אם נדר ופירש כוונתו להקל בדבר זר, הלכה כחכמים
שאינן עונשים אותו גם אם עבר על נדרו. אבל המלמד שהם מותרים

סיכומי הדינים העולים מנוסקנת הגמרא בדף היומני

בלא שאלה, משמתין אותו. ומי שעבר על נדר דאורייתא אין מתירים לו עד שינהוג איסור כימים שנהג בהם היתר. אבל פותחים לו בחרטה.

ה. מעשה באחד שנדר מכל פירות שבעולם חוץ מדגן, והתירוהו לאחד שעבר על נדרו ולא המתינו שיעמוד בו כימים שהתיר, שאם אתה מעכבו באיסורו אתה מכשילו, שאי אפשר לו לעמוד בו. ועוד שאם לא יהנה מפירות שבעולם, יסור כחו מעליו ולא יוכל להתעסק במלאכת שמים, אבל החמירו עליו שלא להתירו בחרטה אלא בפתח.

ו. לעולם אל תהי רגיל בנדרים, שסופך למעול בשבועות. ואל תהי רגיל אצל עם הארץ, שסופו להאכילך טבלים. ואל תהי רגיל אצל כהן עם הארץ אפילו אם אתה כהן, שסופו להאכילך תרומה טמאה. ואל תרבה שיחה עם האשה, שסופך לבא לידי ניאוף.

ז. הצופה בנשים סופו בא לידי עבירה. המסתכל במקום הטינופת של אשה, אפילו באשתו נדה שיש לו בה שעת היתר, יהיו לו בנים שאינם מהוגנים.

ח. בושה מביאה לידי יראת חטא. סימן יפה באדם שהוא ביישן. כל אדם המתבייש לא במהרה הוא חוטא. מי שאין לו בושת פנים בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני.

ט. לרבי יוחנן בן דהבאי, אלו שבניהם חגרים משום שהופכים שולחנם, אלמים שמנשקים על או"מ, חרשים שמספרים בשעת תשמיש בענינים שאינם של תשמיש, סומין שמסתכלים באו"מ. ולחכמים כל מה שרוצה עושה באשתו, ובלבד שלא יוציא שז"ל.

דף כ' ע"ב

א. תלמידי חכמים קרויים מלאכי השרת, לפי שמצויינים ונבדלים משאר העם כמלאכי השרת.

ב. אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר, ואפילו שתיהם נשיו.

סיכומי הדינים העולמיים מנוסקנת הגמרא בדף היומי

ג. המורדים והפושעים הם בני תשע מדות, (אסנ"ת משגע"ח) בני אימה (מטיל אימה להיזקק לו), אנוסה (שאנסה לגמרי), בני שנואה, בני נידוי (שהיה מנודה), בני תמורה (שדעתו באחרת), בני מריבה (לפי שעה), בני שכרות (שאינ דעתו עליה), בני גרושת הלב (שגמר בלבו לגרשה), בני ערבוביא (באו עליה כמה בני אדם), בני חצופה (שתובעתו בפה). אבל אם מפתה אותו בדברי ריצוי ופיוס, יהיו לו בנים שאפילו בדורו של משה רבינו לא היו כמותם.